

що є однією з основних рис макаренківської педагогіки, а саме – діалектичне розділення методики навчання і методики виховання. Сам педагог-теоретик зазначав: «Особисто мені і на практиці довелося виховну мету мати головною: оскільки мені доручалось перевиховання так званих правопорушників, переді мною ставились перш за все завдання виховання. Ніхто навіть не ставив переді мною завдання дати освіту» [2, 304].

Висновки. Отже, А. Макаренко у своїх педагогічних працях та практичній діяльності розглядав фізичне виховання дітей та підлітків як фактор створення колективу та виховання гармонійно розвинутої особистості, а кращими засобами фізичного виховання вважав ігри, спорт, екскурсії та походи, особисту та загальну гігієну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук О. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури / О. Винничук. – Тернопіль: АСТОН, 2001. – 404 с.
2. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки / В.П. Кравець. – Тернопіль: “Тернопіль”, 1994. – С. 360.
3. Крук М.З. Шкільна фізична культура в Україні (20-30-ті рр. ХХ ст.): навчально-методичний посібник / М.З. Крук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 218 с.
4. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта / Л.Кун. – М.:Радуга,1982. – 399 с.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібник / М.В. Левківський. – [вид. 2-е, доп.]. – Житомир: ЖДУ, 2004. – 199 с.
6. Макаренко А.С. Педагогічні твори. – У 8 т. – Т.2 / А.С. Макаренко. – М: Педагогіка, 1983. – 562 с.
7. Морально-етичні засади формування зростаючої особистості: монографія / за ред. проф. М.В. Левківського. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С.205-219.

А.Н. ВАКОЛЮК. ОСОБЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ А. МАКАРЕНКО

Резюме. В статье проанализировано педагогическая деятельность А. Макаренко относительно физического воспитания школьников, в частности, определения педагогом цели и содержания процесса физического воспитания, использования им различных форм и средств, роли педагога в воспитании гармонично развитой личности.

Ключевые слова: физическая культура, физическое воспитание, коллектив, закаливание, личная гигиена, спортивно-массовая работа, физические упражнения.

A.M. VAKOLYUK. FEATURES OF THE PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS IN A. MAKARENKO PEDAGOGICAL ACTIVITIES

The summary. An attempt to analyze A. Makarenko pedagogical activities concerning physical education of children and adolescents was made, particularly the definition of purpose and content of physical education by pedagogue, use of the various forms and means, the role of the teacher in the education of harmoniously developed personality.

Key words: physical culture, physical education, collective, hardening, personal hygiene, popular sports activities, physical exercises.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. С.Г. Карпенчук.

Одержано редакцією 01.02.2016 р.

УДК: 378 (73) (045)

Т.М. ТОЛКОВА

ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Резюме. У статті проаналізовано особливості функціонування дослідницьких університетів США. Виокремлено шляхи здійснення наукових досліджень в університетах США. Зазначено особливості фінансування наукових розробок та залучення фінансових ресурсів. Розглянуто концепцію дослідницьких університетів США.

Ключові слова: дослідницькі університети, наукові розробки, США, вища школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах функціонування вищої освіти України відбувається її систематична модернізація та удосконалення, впровадження інноваційних педагогічних розробок. Важливим напрямком розвитку системи освіти у цей період, на наш погляд, є створення дослідницьких університетів, які б дали змогу поєднати здійснення наукових досліджень на базі накопиченого теоретичного матеріалу. Важливою проблемою стає визначення форм і методів навчання у таких університетах, забезпечення якісної інтеграції освіти та дослідницької діяльності. Неабияку роль у розв'язанні цієї проблеми може відіграти аналіз особливостей функціонування дослідницьких університетів США.

© Т.М. Толкова, 2016

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різних аспектах окремі дослідження з даної проблематики здійснювали П. Альтбах, Р. Аткинсон, Р. Ейзенберг, Т.А. Жижко, Д.О. Ільницький, Г.Б. Кочетков, К.А. Марков, Т. Мартін, С.В. Неборський, Р. Нельсон, С. Ревуцький, Р. Смілор та ін. Значна частина проведених досліджень присвячена вивченню форм інтеграції освіти, дослідницької діяльності та виробництва в університетах США.

У наш час науково-дослідницька діяльність у вищій школі України починає займати провідну позицію. На противагу теоретичній підготовці виступає прикладна. Університети США вже досить давно почали займатися практичними дослідженнями. Водночас, варто зауважити, що ці дослідження є конкурентоспроможними та економічно вигідними. Університети є своєрідними науково-дослідницькими центрами у яких впроваджуються інноваційні розробки. Студенти мають можливість творити, максимально розвивати свої здібності, започатковувати й реалізовувати нові ідеї. Це стало можливим за рахунок розвиненої матеріально-технічної бази університетів, наявністю творчого професорсько-викладацького складу, сучасних наукових лабораторій. За висловленням С.В. Неборського, університет стає провідником між наукою і бізнесом. Водночас, й бізнес структури вкладають досить великі кошти у розвиток наукових досліджень в університетах. Таким чином, відбувається своєрідний симбіоз наукової та економічної сфер [5].

Постановка завдання. Метою нашої статті є вивчення особливостей функціонування дослідницьких університетів США.

Виклад основного матеріалу. Ще в середині ХХ ст. провідне місце в інноваційній сфері зайняли США. Цьому сприяла інноваційна політика, конкуренція в усіх галузях економіки. Одними із головних елементів інноваційної системи стали дослідницькі університети – потужні наукові центри. Переважна більшість університетів США займають лідируючі місця в світових рейтингах. Особливе місце належить так званій "Лізі плюща" (The Ivy League) – асоціації восьми американських університетів. Серед них, всесвітньовідомі Гарвардський і Колумбійський, Єльський і Принстонський університети та ін. із сукупним статутним фондом більше 100 млрд. дол. Переважна частина фундаментальних та прикладних досліджень зосереджена саме в цих закладах. Дослідницькі університети США володіють великими земельними наділами й значними фінансовими ресурсами. За рахунок цього вони мають можливість залучати кращих науковців світу до проведення досліджень й надавати усі можливості для забезпечення творчої діяльності [7].

Особливу увагу слід звернути на утворені технологічні парки. Перший з них був створений ще у 1949 році на базі Стенфордського університету в США (штат Каліфорнія) під назвою "Кремнієва долина" (Silicon Valley) за ініціативи професора Ф. Термана. На частку цього технопарку припадала третина щорічного обсягу венчурних інвестицій. У цьому комплексі розташовувалися декілька тисяч компаній з різних наукових напрямків [3, 15-18]. "Кремнієва долина" – це найкрупніший інвестиційний центр, де зосереджено кадри найвищої кваліфікації: вчені, інженери, дизайнери, програмісти, юристи, менеджери, венчурні підприємці. Компанії цього технопарку володіють 10% усіх патентів, зареєстрованих у США. Успішний досвід функціонування технологічного парку на базі Стенфордського університету стимулював появу подібних науково-технологічних парків: "Дорога 128" (штат Масачусетс), "Біонічна долина" (штат Юта) [6].

Як зазначено вище, дослідницькі університети США мають великі фінансові можливості. Наукові розробки фінансуються з багатьох джерел: федерального та місцевого бюджетів, різноманітних грантів, благодійних фондів, бізнесу, доходів від навчальної, дослідницької, виробничої і консультативної діяльності тощо. Згідно досліджень Т. Мартіна, в США на федеральний уряд доводиться 13,3% усіх фінансових ресурсів, на уряд штатів – 30,3%, місцеві органи влади – 2,7%, приватний сектор – 4,9%, студентів – 33,1%, 15% – власні кошти університетів [8]. Річний бюджет Техаського університету – 3 млрд. дол., Стенфордського – 1 млрд. дол. тощо [9]. Це дозволило самим навчальним закладам інвестувати значні кошти в наукові розробки, а потім вигідно їх реалізувати. Таким чином, університети й самі ставали великими інвесторами.

Істотною частиною бюджетів американських університетів є дослідницький бюджет, який формується за рахунок замовлень федеральних агентств і приватних компаній. У першу чергу, це пов'язано суто з економічними питаннями, адже компаніям набагато вигідніше фінансувати необхідні їм наукові дослідження в університетах, аніж купувати патенти у інших компаній або будувати лабораторії для проведення власних досліджень.

Зазначимо, що університетськими в США називаються дослідження, які виконуються за рахунок фінансування із джерел, які належать безпосередньо університету або які ним контролюються. Напрями та обсяги таких досліджень визначаються самим університетом. Засоби, які йдуть на фінансування внутрішніх досліджень, можуть об'єднуватися в загальноуніверситетський дослідницький фонд. У межах даного фонду відбувається відбір найбільш перспективних проектів, які є вигідним як із наукової, так і з фінансової точок зору [1, 109].

Переважає частина університетських коштів спрямовується на розвиток фундаментальних досліджень. Це говорить про те, що дослідження повинні "переплітатися" з навчальним процесом, бути поєднаними із науковим спрямуванням університету.

С.В. Неборський виокремив такі особливості концепції дослідницьких університетів [4, 49]:

- безперервний взаємозв'язок навчання і досліджень на усіх етапах освітнього процесу;
- наявність більшості студентів, які навчаються за програмами магістрів, кандидатів і докторів наук ніж студентів першого ступеня навчання;
- наявність спеціальних програм післявузівської підготовки;
- менше навчальне навантаження викладачів й менша кількість студентів, що припадають на одного викладача;

- фінансування наукових досліджень з різних джерел;
- взаємозв'язок навчання, прикладних досліджень й виробництва;
- інтеграція зі світовими науково-дослідними центрами;
- залучення інвестицій з власних джерел тощо.

США займають одну із передових позицій серед країн світу в області трансферу знань і технологій з науково-освітніх установ у суспільство та бізнес [2, 23].

Вагоме місце в університетах США належить комерціалізації наукових досліджень. Окрім ліцензування та передачі нових технологій дослідницькі університети надають різноманітну допомогу та сприяють стартовим компаніям за допомогою створення спеціалізованих служб підтримки, фондів і інвестиційних компаній; надають власні земельні площі та приміщення для офісів і комерційних досліджень; сприяють в підборі команди. Фінансуванням нових розробок займаються й банки та приватні компанії. Водночас, у більшості стартових компаній інвестиціями виступають власні заощадження засновників фірм або об'єкти інтелектуальної власності. Як показує практика, найвагомішими є інвестиції у таких сферах, як електроніка, енергетика, хімічна промисловість, машинобудування, біотехнології, аерокосмічна промисловість.

Водночас, щоб забезпечити вагому комерціалізацію наукових досліджень необхідні висококваліфіковані кадри. Для підготовки підприємницьких кадрів в університетах створюються бізнес-школи, центри розвитку підприємництва тощо. Вони допомагають усвідомити сутність процесу трансформації науково-технологічних розробок в комерційну цінність. У таких підрозділах і центрах відбуваються систематичні зустрічі студентів і викладачів з розробниками та представниками великого промислового бізнесу, які проводять різноманітні лекції, бесіди, бізнес-тренінги тощо.

У сфері бізнесу США усвідомили важливість й пріоритетність взаємодії з дослідницькими університетами. Причому взаємодія стає не є якоюсь тимчасовою, а переходить на більш стратегічний рівень: компанії здійснюють довгострокове фінансування різноманітних проектів. Це, на наш погляд, було б надзвичайно важливим кроком на шляху розвитку вищої освіти України. Адже у нас існує "розірваність" взаємовідносин освіти й виробництва. Рациональне поєднання дало б змогу залучати вишам нових фінансових ресурсів для власного розвитку, стимулювання наукових розробок. Водночас, наявність недостатньої науково-матеріальної й технічної бази знижує якість досліджень у вишах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного аналізу можна стверджувати, що дослідницькі університети США є потужними науковими й освітніми центрами. На їх території здійснюються конкурентоспроможні наукові розробки, відбувається розвиток освітньої галузі у сфері прикладних розробок. Дослідницькі університети США є активними гравцями на ринку інноваційних технологій. Зосереджують у своєму активі величезні фінансові ресурси на забезпечення наукових досліджень.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні досвіду конкретних дослідницьких університетів США щодо здійснення розробок, комерціалізації наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочетков Г.Б. Финансирование исследований в университетах США / Г.Б. Кочетков // США–Канада: экономика, политика, культура. – 2006. – № 7. – С. 108-120.
2. Марков К.А. Коммерциализация научных исследований в университетах США / К.А. Марков // Инновации в образовании. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2009. – № 5. – С. 22-30.
3. Национальная инновационная система США: история формирования, политическая практика, стратегия развития. Информационно-аналитические материалы / сост.: М. Рыхтик. – Нижний Новгород, 2011. – 23 с.
4. Неборский Е.В. Модели интеграции образования, науки и бизнеса в университетах США, Европы и Японии / Е.В. Неборский // Проблемы современного образования. – 2011. – №1. – С. 48-59.
5. Неборский Е.В. Университеты США как образовательные и научные центры / Е.В. Неборский // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2011. – Вып. 4. – С. 154-160.
6. Ревуцький С. Основні передумови та загальні риси розвитку технологічних парків у високорозвинених країнах світу / С. Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 1. – С. 61-68.
7. Толкова Т.М. Підготовка магістрів педагогічної освіти в університетах США (кінець ХХ – початок ХХІ століття): монографія / Т.М. Толкова. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2006, 2013. – 166 с.
8. Martin T. The University at the End of the Twentieth Century and Trends Toward Continued Development. Tradition and Reform of the University under an International Perspective / T. Martin.; Ed. Hermann Rohrs. – New York: Verlag Peter Lang, 1999. – PP. 323-337.
9. Mohrman K. The research university in transition: the emerging global model / K. Mohrman, W.H. Ma, D. Baker // Higher Education Policy. – 2010. – № 12. – PP. 5-27.

Т.М. ТОЛКОВА. ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ СОЕДИНЕННЫХ ШТАТОВ АМЕРИКИ

Резюме. В статье проанализированы особенности функционирования исследовательских университетов США. Выделены пути осуществления научных исследований в университетах США. Указано особенности финансирования научных разработок и привлечения финансовых ресурсов. Рассмотрена концепция исследовательских университетов США.

Ключевые слова: исследовательские университеты, научные разработки, США, высшая школа.

T.M. TOLKOVA. THE EXPERIENCE OF FUNCTIONING RESEARCH UNIVERSITIES OF THE USA

The summary. The features of functioning research universities of the USA have been analyzed in the article. The ways of realize scientific research at the Universities of the USA are determined. The features of financing for scientific research and involvement the financial resources are denoted. The article reveals the concept of research universities of the USA.

Key words: *research universities, scientific development, the USA, higher education.*

**Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. М.І. Тадєєва.**

Одержано редакцією 19.02.2016 р.

УДК: 37. 014. 543/09

П.Г. БІЛЧЕНКО

ЕТАПИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОДИНИ УКРАЇНСЬКИХ МЕЦЕНАТІВ ТЕРЕЩЕНКІВ.

Резюме. У статті виділені основні критерії та на їхній основі схарактеризовані етапи просвітницької діяльності членів родини відомих українських благодійників, промисловців Терещенків.

Ключові слова: Терещенки, просвітницька діяльність, благодійництво, меценатство.

Постановка проблеми. Успішному розв'язанню завдання вдосконалення системи вітчизняного шкільництва сприятиме з'ясування достовірних фактів з історії української освіти, які представляє, зокрема, спадщина діячів вітчизняного просвітницького руху. Послідовними виразниками ідей вітчизняного просвітництва у другій половині XIX – поч. XX ст. були члени родини Терещенків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті дослідження проблеми розвитку освіти в Україні до 1917 р., яка розглядалася багатьма дослідниками, питання участі у цьому процесі представників родини Терещенків залишаються на сьогодні недостатньо з'ясовані. Внесок членів цієї меценатської родини у формуванні вітчизняної системи освіти вивчали у своїх дослідженнях О. Донік, В. Ковалинський, О. Ткаченко та ін. Проте, досі є недостатньо з'ясованою, зокрема, проблема теоретичного визначення етапності благодійної просвітницької діяльності членів цієї родини.

Метою нашого дослідження є визначення основних критеріїв та характеристика на їх основі етапів розгортання благодійної просвітницької діяльності членів родини відомих підприємців Терещенків у другій половині XIX – поч. XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті проаналізованих архівних джерел встановлено, що сформований у 40-50-их рр. XIX століття на торгівельних операціях капітал став основою створення аграрно-промислової власності родини Терещенків [2, 37-38]. Своєї фінансової могутності представники цієї родини досягли, розвиваючи нову, дуже прибуткову галузь тогочасної промисловості – виробництво цукру та спирту. Але зайняті управлінням своїми мастками та підприємствами, вони виступали також як активні суспільні діячі, просвітники. Саме персональна зацікавленість у підвищенні ефективності виробничих потужностей власних підприємств, а також усвідомлення свого християнського морального обов'язку допомоги ближньому, стали чинниками розгортання широкої благодійної просвітницької діяльності членів цієї родини підприємців.

Вивчення теоретичних аспектів педагогічної проблеми дозволило виділити і схарактеризувати особливості просвітницької діяльності родини українських меценатів Терещенків на різних етапах розвитку суспільства. Для визначення етапів просвітницької діяльності членів цієї родини було взято такі критерії: зміна культурно-історичних, соціально-економічних, суспільно-історичних чинників, що, природно, спонукали до зміни організаційно-педагогічних умов функціонування освітніх закладів.

За результатами дослідження на основі запропонованих критеріїв, нами виділено два етапи просвітницької діяльності членів родини Терещенків. Перший етап – 60 – 80-ті рр. XIX століття – є етапом реалізації представниками цієї сім'ї державної освітньої політики в галузі загальної та середньої професійної освіти. Другий – (90-ті рр. XIX ст. – початок XX ст.) – етап приватної і громадської благодійності Терещенків організаційно-педагогічного спрямування: розширення мережі приватних середніх професійних навчальних закладів, збільшення кількості культурно-освітніх установ; участь у роботі численних благодійних товариств.

Перший етап характеризувався стрімким розвитком різних галузей суспільства, об'єднанням зусиль державних та громадських благодійних організацій для досягнення спільної мети – забезпечення висококваліфікованими кадрами промислового виробництва і сільського господарства.

Аналітичне опрацювання історичних, статистичних матеріалів аргументує, що стрімке збільшення кількості промислових підприємств, їх переоснащення сучасним високотехнологічним обладнанням, розвитку сільськогосподарського виробництва, торгівельна та фінансова справи потребували збільшення кількості спеціалістів зі спеціальною технічною освітою всіх рівнів – від кваліфікованих робітників до інженерів і керівників підприємств та фінансових установ. Низький рівень забезпечення промисловості кваліфікованими кадрами невідгукно позначався на їхній рентабельності. Це змушувало власників підприємств з одного боку, а під їхнім тиском (переважно через міністерство фінансів) і уряд, займатися організацією спеціальних навчальних закладів та виділяти на це значні кошти.